

UNDERHÅLLS- OCH ÅTGÄRDSPROGRAM

STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM 2011 – DNR 2011:066

Kista, Vaddö hembygds- och fornminnesförening

Kista, Vaddö hembygds- och fornminnesförening
Vaddö socken
Norrtälje kommun
Uppland
2011

Hedvig Bellberg

SAMMANFATTNING

Hembygdsgårdarna är betydelsefulla förmedlare av lokala byggnadstraditioner. Oavsett ålder, om gårdarna utgörs av en samling byggnader från socknens alla hörn eller står på ursprunglig plats, har de i många fall behållit en ålderdomlig och ursprunglig prägel. I egenskap av tillgänglig plats för allmänheten utgör dessutom hembygdsgårdarna för många en viktig mötesplats och inspirationskälla med tydlig närvaro av historien.

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är en ambition att bidra till skapandet av en varaktig grund för Stockholms läns hembygdsgårdars bevarande och fortlevnad. Genom att producera ett effektivt verktyg för underhållet av landskapets hembygdsgårdar, är avsikten att underlätta för framtida insatser och samarbeten. Förhoppningen är också att ökad uppmärksamhet skall leda till ett ökat intresse bland såväl allmänheten som berörda organisationer och myndigheter.

Föreliggande underhålls- och åtgärdsprogram har tagits fram i samarbete mellan Länsmuseet Gävleborg och Gästrike-Hälsinge hembygdsförbund genom finansiering av Landstingets TRU-nämnd (Tillväxt och regional Utveckling). Projektledare inom Stockholms län är Stockholms läns museum och samarbetspartners är Stockholms läns hembygdsförbund och Stockholms läns hembygdsföreningar. Projektet drivs genom finansiering av kulturmiljövårdsbidrag förmedlat av Länsstyrelsen i Stockholms län.

Ansvarig för utformningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet är Ulrika Olsson, antikvarie och projektledare vid Länsmuseet Gävleborg och modifieringar för anpassning till Stockholms län har utförts av Lisa Sundström och Hedvig Bellberg, antikvarier vid Stockholms läns museum.

Fältarbetet och slutförandet av programmet samt fotografering har utförts av bebyggelseantikvarien Hedvig Bellberg, Stockholms läns museum. Projektet är påbörjat under 2011 då 10 av Stockholms läns hembygdsgårdar utrustas med var sitt program, med förhoppningen att byggnaderna skall få fortsätta att inspirera och berätta sin historia under en lång tid framöver.

Lisa Sundström & Hedvig Bellberg

Stockholm 2011-09-09

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING

Del 1

1.1	INLEDNING	3
1.1.1	Syfte	3
1.1.2	Omfattning och avgränsningar	3
1.1.3	Revidering och utökning	4
1.1.4	Gällande lagstiftning	5
1.1.5	Fastighetsuppgifter och försäkringar	6
1.1.6	Hembygdsföreningens målsättning och hembygdsgårdens användning	6
1.2	KÄLLOR	6
1.3	HEMBYGDSFÖRENINGENS HISTORIK	7
1.4	KULTURHISTORISK BETYDELSE	7

Del 2

2.1	BYGGNADSinVENTERING	9
2.1.1	Begrepp och definitioner	9
2.1.2	Situationsplan	9
2.2	BYGGNADSBESKRIVNING	17
2.2.1	Begrepp och definitioner	17
2.2.2	Byggnad 1 Mangårdsbyggnaden	17
2.2.3	Byggnad 2 Gammelstugan	18
2.2.4	Byggnad 3 Museet/Ladugården	18
2.2.5	Byggnad 4 Stallet och Logen	19
2.2.6	Byggnad 5 Lidret/Nya ladan	19
2.2.7	Byggnad 6 Båtsmanstorpet	19
2.2.8	Byggnad 7 Rieladan	20
2.2.9	Byggnad 8 Väderkvarnen	20
2.2.10	Byggnad 9 Linbastun	20
2.2.11	Byggnad 10 Smedjan	21
2.2.12	Byggnad 11 Saltboden	21
2.2.13	Byggnad 12 Kaffestugan	21
2.2.14	Byggnad 13 Jordkällaren	22
2.2.15	Byggnad 14 Skjulet	22
2.2.16	Byggnad 15 Brännvinsboden	22
2.2.17	Byggnad 16 Avträdet	23
2.2.18	Byggnad 17 Körvandringen	23
2.2.19	Byggnad 18 Kalkugnen	23
2.2.20	Byggnad 19 Båthuset	23
2.2.21	Byggnad 20 Utedasset	23
2.2.22	Byggnad 21 Norra jordkällaren	23

Del 3

3.1	SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG	25
3.1.1	Begrepp och definitioner	25
3.1.2	Byggnad 1 Mangårdsbyggnaden	26
3.1.3	Byggnad 2 Gammelstugan	27
3.1.4	Byggnad 3 Museet/Ladugården	28
3.1.5	Byggnad 4 Stallet och Logen	28
3.1.6	Byggnad 5 Lidret/Nya ladan	30
3.1.7	Byggnad 6 Båtsmanstorpet	31
3.1.8	Byggnad 7 Rieladan	32
3.1.9	Byggnad 8 Väderkvarnen	32
3.1.10	Byggnad 9 Linbastun	33
3.1.11	Byggnad 10 Smedjan	33
3.1.12	Byggnad 11 Saltboden	34

3.1.13	Byggnad 12 Kaffestugan	35
3.1.14	Byggnad 13 Jordkällaren	35
3.1.15	Byggnad 14 Skjulet	36
3.1.16	Byggnad 15 Brännvinsboden	36
3.1.17	Byggnad 16 Avträdet	36
3.1.18	Byggnad 17 Körvandringen	36
3.1.19	Byggnad 18 Kalkugnen	37
2.2.20	Byggnad 19 Båthuset	23
2.2.21	Byggnad 20 Utedasset	23
2.2.22	Byggnad 21 Norra jordkällaren	23
3.2	GENOMFÖRANDE	38
3.2.1	Checklista	38
3.2.2	Åtgärdslista	38
3.2.3	Check- och åtgärdslistornas tillämpning	39
3.3	UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD	40
3.3.1	Rådgivning	40
3.3.2	Projektering	40
3.3.3	Finansiering	40

1.1 INLEDNING

1.1.1 Syfte

Huvudsyftet med detta underhålls- och åtgärdsprogram är att hembygdsföreningen skall få ett användbart och effektivt verktyg för bevarandet av sina byggnader. Med programmet blir det lätt att överblicka, planera och kostnadsberäkna kommande vård och underhåll och genom dokumentationen av utförda arbeten skapas ett värdefullt referensmaterial för framtiden.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall användas för årlig kontroll enligt medföljande checklista för att kartlägga eventuella skador och underhållsbehov. När åtgärd av en skada eller normalt underhåll bedömts krävas noteras detta i programmets åtgärdslista. På detta sätt sammanställs byggnadernas behov lättöverskådligt och planeringen av arbetet kan göras. Syftet med programmet är således också att skapa utrymme för genomtänkta åtgärder med lämpliga material och metoder, i samarbete med kunniga hantverkare och antikvariska myndigheter.

Ett tredje syfte är att uppmärksamma hembygdsgårdarna och bidra till att skapa en varaktig grund för deras fortlevnad.

Tillämpningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet kan bildligt talat jämföras med en trestegsraket. I ett första steg framställs ett program för den specifika hembygdsgården av Stockholms läns museum. I detta ingår en skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag. I nästa steg används programmet för kontinuerliga kontroller av hembygdsgårdens byggnader, vilka ligger till grund för planeringen av framtida åtgärder. Detta arbete utförs av hembygdsföreningen. Det tredje och sista steget är utförandet av åtgärderna. Detta görs av anlitade hantverkare eller av hembygdsföreningen själv.

Skadeinventeringen som utförs av läns museet, är en engångsinsats med avsikt att fungera som utgångspunkt för föreningens fortsatta arbete på egen hand. Programmet skall även fungera som referensmaterial vid myndighetskontakter samt upplysa om gällande lagstiftning med mera. Det är väsentligt att programmet behåller sin ursprungliga struktur för att förbli begränsat och lättanvänt. Av den anledningen skall inte dokument infogas som inte är av betydelse för programmet.

Ett exemplar av underhålls- och åtgärdsprogrammet skall finnas hos Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län. Detta för att öka medvetenheten om hembygdsgårdarnas behov samt underlätta kommunikationen och tillhandahålla ett väl genomarbetat underlag för beslut.

1.1.2 Omfattning och avgränsningar

Underhålls- och åtgärdsprogrammet är avsett att tillämpas på hembygdsgårdens byggnader och deras fasta inredning. Lösa inventarier och tillhörande mark berörs därför inte av programmet. Samtliga byggnader som tillhör hembygdsföreningen vid besiktningstillfället ingår liksom tillkomna byggnader vid framtida revideringar.

Programmet inriktar sig på skador och behov av teknisk art och utelämnar därför närmare studier av kultur- och stilhistorik. Programmet är också direkt kopplat till en specifik

hembygdsgård och ställs inte i relation till andra hembygdsgårdar. Närmare analyser av byggnadernas ålder, historia och tidigare utseende utelämnas likaså.

Besiktningen av byggnaderna görs okulärt, vilket gör att dolda konstruktioner såsom panelklätt timmer, inbyggda takkonstruktioner och dolda installationer inte redovisas. Detta kräver omfattande undersökningar och görs i samband med eventuella åtgärder. Reservation för framtida skador måste således lämnas, liksom framtida naturligt slitage som inte redovisas. Med hjälp av *Checklistan* skall dock föreningen själv kunna upptäcka skador och behov innan akuta åtgärder blir nödvändiga. Återkommande revideringar av programmet krävs likaså för att programmet skall förbli aktuellt. Plan för revidering presenteras under kapitel 1.1.3.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall inte fungera som underlag för projektering av planerade arbeten. Avsikten är att programmet skall användas för att upptäcka skador och behov vilka därefter projekteras och åtgärdas. Åtgärdsförslagen i skadeinventeringen skall tolkas som direktiv vilka kräver ytterligare undersökningar när arbetet väl skall utföras. Dessa avgränsningar måste finnas då programmet skall förbli aktuellt över en längre tid. Skador och behov förändras med tiden och kan därför kräva olika åtgärder beroende på när arbetet utförs. Av den anledningen måste alla arbeten föregås av en projektering med en undersökning av den aktuella skadan och förslag på vidare åtgärder.

1.1.3 Revidering och utökning

För att hålla underhålls- och åtgärdsprogrammet aktuellt under lång tid måste återkommande revideringar göras. Revidering av enskilda delar av programmet skall göras då betydande förändringar skett. Exempel på sådana förändringar kan vara tillkomsten av ytterligare en byggnad, avförandet av en befintlig byggnad genom brand eller försäljning, ombyggnad, nya funktioner i byggnaderna, förändringar i gällande lagtexter, förändringar i hembygdsföreningens användning och målsättning med mera.

Om inga betydande förändringar sker skall underhålls- och åtgärdsprogrammet revideras av en antikvarie eller någon med antikvarisk kompetens vart 10:e år. Revideringen omfattar då i huvudsak programmets del 3 med dess skadeinventering och tillhörande åtgärdsförslag. Övriga delar av programmet skall studeras och uppdateras i de avseenden som kräver det. Avsikten är dock inte att programmet skall arbetas om, utan fortsätta att fungera i sin grundutformning med nödvändiga förändringar. Ifyllda check- och åtgärdslistor skall behållas som referensmaterial vid framtida arbetsinsatser.

Om en utökning av programmet blir aktuell skall de nytillkomna delarna följa programmets grundstruktur. I samband med detta bör Stockholms läns museum eller annan antikvarisk expertis kontaktas för att hjälpa till med byggnadsinventeringen och byggnadsbeskrivningen, samt eventuell skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag.

När en revidering är genomförd skall följande tabell fyllas i med *Datum, Revideringen eller utökningens omfattning* samt signeras av *Ansvarig*. Kopior av de sidor revideringen omfattar skall sedan skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län.

Datum	Revidering eller utökning omfattar	Ansvarig

1.1.4 Gällande lagstiftning

En mängd lagar och förordningar reglerar Sveriges bebyggelse och dess omkringliggande marker. I lagarna ryms även bestämmelser för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer eller områden. Lagar och förordningar som är av vikt att känna till för hembygdsföreningarnas verksamhet följer nedan.

Plan- och bygglagen

All befintlig bebyggelse i Sverige berörs av *Plan- och bygglagen*, PBL, som regleras av kommunernas byggnadsnämnder. För en rad byggåtgärder krävs särskilt tillstånd, bygglov, som omfattar lokalisering, yttre utformning och användning. Tekniska egenskaper som inte kräver bygglov behandlas i samband med en bygganmälan. Det är viktigt att undersöka om bygglov eller bygganmälan behöver göras, varför kommunen bör kontaktas vid åtgärder på eller förändringar av en byggnad.

I PBL:s 8 kap. *Krav på byggnader m.m.* finns flera paragrafer som bland annat behandlar äldre kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Normalt berörs hembygdsgårdarna alltid av 13§ såsom kulturhistoriskt särskilt värdefulla, men givetvis även av de övriga.

13§ En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

14§ Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4§ i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17§ Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att hänsyn tas till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Lag om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.

I andra kapitlet i *Lagen om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.*, BVL, behandlas nio tekniska egenskapskrav. Dessa gäller byggnader som ska uppföras eller befintlig bebyggelse som ska ändras. Bland kraven ryms bl.a. *bärförmåga, stadga och beständighet och lämplighet för avsett ändamål*. Som andra punkt finns *säkerhet i händelse av brand*. Punkten rymmer allt från utrymningssäkerhet och skydd mot brands uppkomst till skydd mot brandspridning mellan byggnader och räddningspersonalens säkerhet. De tekniska

egenskapskraven skall iakttas med beaktande av de varsamhetskrav som finns i 8 kap. PBL. Detta innebär att för äldre kulturhistorisk värdefull bebyggelse ska kraven uppfyllas men det kan ske med hänsyn till kraven på varsamhet.

Kulturminneslagen

I *Kulturminneslagen*, KML, finns bestämmelser om ortnamn, fornminnen, byggnadsminnen, kyrkor samt om utförsel och återlämnandet av kulturföremål. Det är länsstyrelsen som har tillsyn över kulturminnesvården i länet medan Riksantikvarieämbetet har överinseende över kulturminnesvården i landet.

I 3 kap. behandlas byggnadsminnen:

1§ En byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde får förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde.

I samband med byggnadsminnesförklaringen upprättar länsstyrelsen skyddsbestämmelser för att ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

1.1.5 Fastighetsuppgifter och försäkringar

Fastigheterna Kista 1:2 och 1:3 i Vaddö socken, Norrtälje kommun, testamenterades av den sista ägaren Charlotta Eriksson till Vaddö hembygds- och fornminnesförening den 12 december 1946. Hembygdsförsäkring nr 301 2400; nuvarande mangårdsbyggnad (125 kvm), båtsmanstorpet, mangelboden och nya ladan omfattas av kategori 1.

1.1.6 Hembygdsföreningens målsättning och hembygdsgårdens användning

Föreningen, som bildades 1929, hade sedan dess sökt efter en roslagsgård som skulle kunna användas som hembygdsgård. I och med donationen av Kista löstes denna fråga. Föreningens syfte är att stärka och utveckla hembygdsintresset inom Vaddö socken, dels genom att vårda hembygdsgården Kista med dess byggnader och markarealer, dels genom att uppsamla och tillvarata gamla kulturföremål, för visning för allmänheten i lokaler som Kista erbjuder. Det är vår förhoppning att denna och kommande generationer skall kunna ta del av hur man levde på en bondgård i Roslagen under 1700- till 1900-talen.

1.2 KÄLLOR

- Allmänna uppgifter om hembygdsföreningen har erhållits genom Staffan Lundqvist för föreningen. Situationsplan har redigerats av Hedvig Bellberg, efter underlag från Sesam-projektet 1996 (kapitel 1.3, 2.1.2).

- Uppgifter om hembygdsföreningens fastigheter, försäkringar samt föreningens användning av och målsättning med hembygdsgården är sammanställda av hembygdsföreningen genom Staffan Lundqvist (kapitel 1.1.5, 1.1.6).
- Länsstyrelsens motivering till Byggnadsminnesförklaringen är hämtad från www.bebyggelseregistret.raa.se (1.4).
- Samtliga bilder är tagna av Hedvig Bellberg, Stockholms läns museum under 2011 och finns registrerade i museets arkiv (kapitel 2.1.2 samt försättsblad).

1.3 HEMBYGDSFÖRENINGENS HISTORIK

Vaddö hembygds- och fornminnesförening bildades 1929. Drivande kraft vid bildandet och likaså föreningens ordförande under många år var rektorn vid Vaddö Folkhögskola, Wilhelm Mattsson. Hembygdsgården Kista kom i föreningens ägo 1947, efter Charlotta Erikssons död. Mattsson var då fortfarande ordförande. Platsen Kista omnämndes redan i slutet av 1400-talet, då som "Kystadhe torp". År 1635 hade stavningen ändrats till "Kysta". På 1630-talet bestod byn Kista av 2 gårdar, som under olika perioder varit sammanslagna till en. År 1719 härjade avdelningar ur den ryska hären på Vaddö och brände ner byggnaderna i ett antal byar. Sägner säger att Kista blev förskonad, eftersom mat och dryck satts fram åt ryssen innan folket sprang till skogs. 1860 köpte Matts Sundelius den ena gården av sin svärfar Anders Mattsson, tolvman och kyrkvård. Något år senare inköpte Sundelius även den andra gården och slog samman dem till en gård, vilket Kista därefter varit. Matts Sundelius var far till den sista ägaren, Charlotta Eriksson.

Den äldre mangårdsbyggnaden som kallas Gammelstugan, den 50 m långa stall- och logglänsan, brännvinsboden, saltboden, redskapsboden och rieladan anses vara byggda under 1700-talet. Väderkvarnen av hättetyyp uppfördes 1828. Även mangelboden, smedjan, linbastan och två friliggande källare byggdes under tidigt 1800-tal. Den nuvarande mangårdsbyggnaden uppfördes 1837 (restaurerad 1956 av konservator Erik Sarby, Uppsala) och ladugården byggdes 1865. båtsmanstorpet som är den enda byggnad som inte uppförts på Kista byggdes under 1800-talet, och flyttades till Kista 1901. Föreningen lät bygga en ny lada som utställnings- och samlingslokal år 1993.

1.4 KULTURHISTORISK BETYDELSE

Hembygdsrörelsen har en viktig historia i det moderna svenska samhället. Som en motvikt till det växande industrisamhället började intresset för den traditionella allmogekulturen att växa sig stark under slutet av 1800-talet. Friluftsmuseer skapades med Skansen i spetsen och på landsbygden startades de hembygdsföreningar som i förlängningen skulle bilda Samfundet för hembygdsvård 1916. Den stora uppgiften då var att rädda allmogens byggnader och föremål vilket resulterat i stora samlingar med omfattande kulturvärden runt om i landet. Det medvetna insamlandet från hemsocknen har medfört att det idag finns byggnader, föremål och arkiv hos hembygdsföreningarna med mycket stora värden för den lokala historien. I ett nationellt perspektiv utgör de också en viktig grund för jämförelser, kartläggning och forskning. Med sin goda tillgänglighet utgör de populära platser för midsommarfirande, skolbesök, marknader och andra arrangemang, och som förmedlare av lokala byggnadstraditioner en kunskaps- och inspirationskälla för allmänheten.

Kista, Vaddö hembygds- och fornminnesförenings hembygdsgård blev förklarad byggnadsminne i augusti 2011 för sin välbevarade gårdsmiljö.

Motiveringen för byggnadsminnesförklaringen: ”Kistas ursprung kan beläggas från 1493 och en kontinuerlig ägarlängd finns bevarad sedan 1630-talet. Antalet gårdar i Kista förefaller sedan ha växlat mellan en och två. Under 1600-talet och under större delen av 1700-talet utgjordes byn av endast en gård. Enligt traditionen skonades gården då ryssarna 1719 brände ner en stor del av bebyggelsen längs östersjökusten tack vare att gårdsfolket ställde fram mat till ryssarna innan de själva lämnade gården. Av dagens byggnader dateras några till 1700-talet. Gårdens utformning idag överensstämmer i grova drag med den som förekommer i skifteskartan från 1839 och senare kartor. Från 1800-talets början och fram till 1860-talet har det funnits endast en mangårdsbyggnad. Det finns dock flera bostadshus som visar att flera generationer har bott på gården samtidigt och att där även funnits anställd arbetskraft. Sedan början av 1800-talet och fram tills dess hembygdsföreningen blev ägare 1947 var gården inom samma släkts ägo. Den sista ägaren testamenterade gården till Vaddö hembygds- och fornminnesförening. Anledningen till att gården inte förändrades under första hälften av 1900-talet är sannolikt att det inte blev något egentligt generationsskifte på gården.

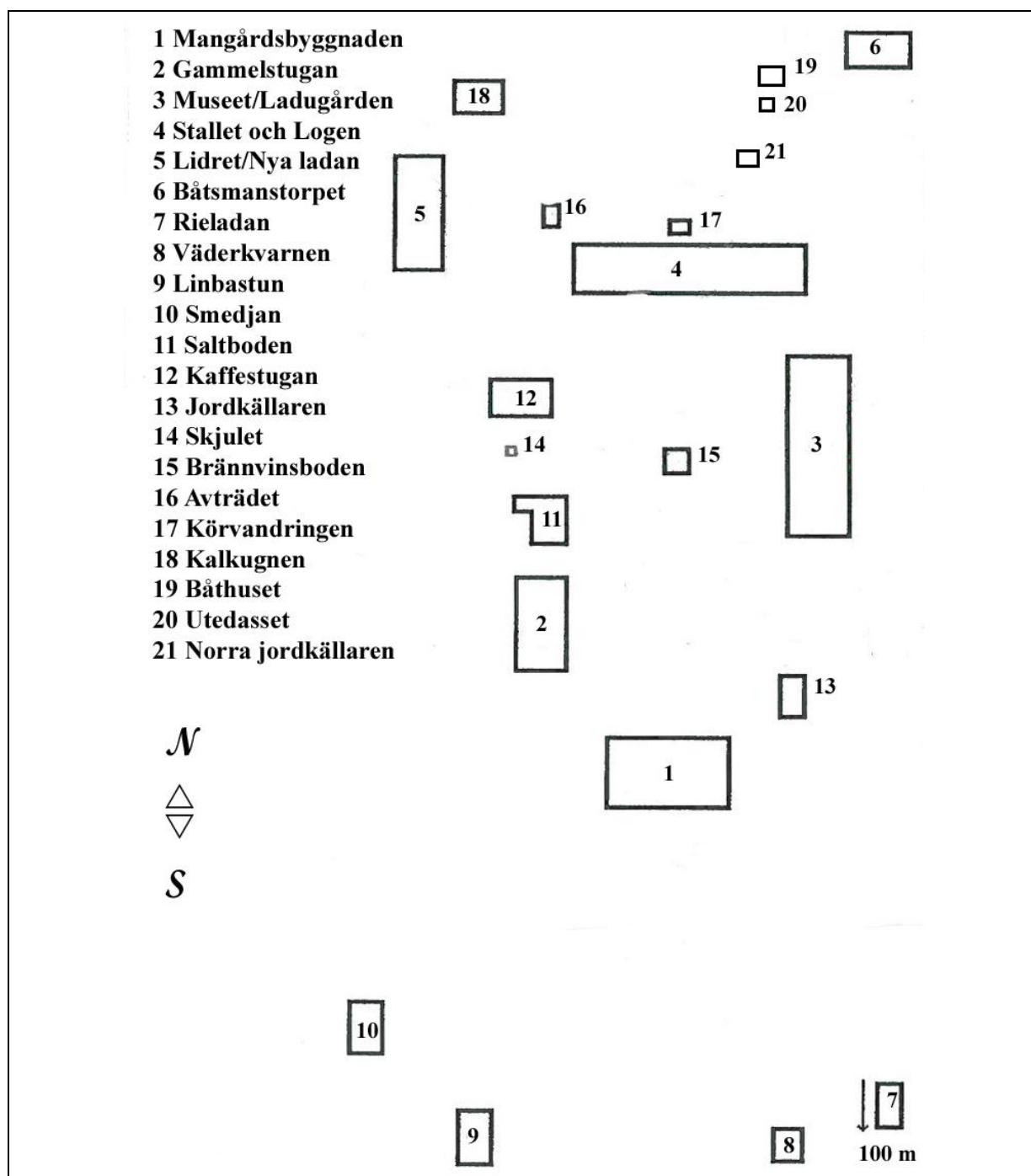
Kista gård är en väl bevarad gårdsmiljö. Såväl exteriört som interiört är byggnaderna med några få undantag väl bevarade. Den stora mängden byggnader tillkomna för olika ändamål under olika tider visar på bredden av verksamheten vid en större bondgård. Här finns inte bara mangårdsbyggnad, loge och fähus utan även väderkvarn, smedja, linbastu och brännvinsbod vilket tyder på att gården var självförsörjande på många områden och att många olika sysslor och hantverk utfördes på gården. Linbastun, mangelboden och saltboden kan visa på kvinnornas uppgifter med textil och livsmedel. Såväl de många sysslorna som bostäderna för tjänstefolk gör det möjligt att föra in berättelser om de obesuttnas roll i bondesamhället. Båtsmanstorpet som flyttades till Kista när rotesystemet upphörde 1901 för att användas som bostad till tjänstefolk berättar om rotesystemet och visar på behovet av arbetskraft vid en större gård som Kista. De dekorativt målade interiörerna i mangårdsbyggnaden är av stort kulturhistoriskt värde då få bevarade interiörer av denna typ har bevarats finns i denna del av landet. Sett till de byggnadsminnesförklarade gårdar som finns i länet och i landet utgör Kista gård ett bra komplement till de redan skyddade miljöerna. Gården har ett stort kulturhistoriskt värde eftersom den är en av de mest välbevarade kända bondgårdarna i länet sett ur flera aspekter - komplett gårdsanläggning med många funktioner, lång hävd samt välbevarad såväl exteriör som interiör. Mangårdsbyggnadens välbevarade dekorationsmåleri är synnerligen unikt för Stockholms län. Gårdens kulturhistoriska värde är således av byggnadshistorisk, teknikhistorisk och socialhistorisk karaktär. Kista gård har också ett miljöskapande värde. Gårdsmiljön kan också knytas till en stor berättelse om Sverige som jordbruksland under flera sekler och hur landet urbaniseras under 1900-talet. Även om Kista gård inte ligger direkt vid kusten hänger den samman med skärgården och dess kultur. Skärgården är en av tre aspekter av Stockholms historia som Länsstyrelsen i Stockholms län prioriterar i sin byggnadsminnespolicy.”

2.1 BYGGNAD SINVENTERING

2.1.1 Begrepp och definitioner

Byggnadsinventeringen redovisar översiktligt vilka byggnader som finns inom hembygdsgården. Situationsplanen visar byggnadernas placering och orientering enligt väderstrecken med norr uppåt i bild. Benämningen av byggnaderna är desamma som allmänt brukas inom hembygdsföreningen. Byggnader ägda av föreningen men placerade utanför hembygdsgården redovisas i text och bild och om möjligt även i situationsplanen.

2.1.2 Situationsplan

Nr	Byggnad - funktion förr och nu	Foto
1	MANGÅRDSBYGGNADEN Uppförd 1837. Byggnaden har bevarad 1800-talsinteriör med ovanliga väggmålningar, att likna marmoreringar, dock mer expressiva i rustika färgscheman. Under byggnadens västra del finns en källare	
2	GAMMELSTUGAN Byggnaden är från tidigt 1700-tal och har troligtvis flyttats till sin nuvarande plats då den närbelägna nya mangårdsbyggnadens uppfördes. Huset har sin 1700-talsinteriör.	
3	MUSEET/LADUGÅRDEN Ladugården inhyser ett museum med nyare inredning där föreningens samlingar av äldre föremål och utställning finns. I bottenplan finns ladugården fortfarande med gammal inredning.	

4	STALLET OCH LOGEN Byggnaden är långsträckt och härbärgerar redskap. Mot norr finns en körvandring.	
5	LIDRET/NYA LADAN Ladan är tillkommen 1993 och har bl.a. en scen mitt på golvet.	
6	BÅTSMANSTORPET Byggnaden köptes till Kista i början på 1900-talet, efter indelningsverkets upphörande 1901.	

7	RIELADAN Ladan står utmed den lilla vägen ca hundra meter söder om hembygdsgårdens tun. Den innehåller inventarier och stora vassknippen för takläggning.	
8	VÄDERKVARNEN Kvarnen är av den holländska typen hättekvarn och uppförd på platsen 1828. Den är troligtvis bland de allra äldsta av denna typ i Sverige, kanske den äldsta. Utmärkande för hättekvarnar är att den övre delen är vridbar så att vingarna kan vridas efter vinden.	
9	LINBASTUN Linbastun är traditionellt inredd och mörk av rök och eldning.	

10	SMEDJAN Smedjan är från tidigt 1800-tal.	
11	SALTBODEN Saltboden innehåller gamla saltkar och bingar. I den norra delen finns en bod med verktyg.	
12	KAFFESTUGAN Den gamla mangelboden är i främre delen på bilden idag inredd som ett mindre kök. I den bakre delen finns fortfarande en mangel. Under huset finns en källare.	

13	JORDKÄLLAREN Traditionell jordkällare som mot sydost avgränsar gårdstunet.	
14	SKJULET Litet skjul som står strax norr om kaffestugan och mangelboden.	
15	BRÄNNVINSBODEN Denna lilla bod står mitt på tunet. Brännvin brändes på säd. Hembränneriet förbjöds 1855.	

16	AVTRÄDET Litet skjul placerat vid stallet och logens västra hörn.	
17	KÖRVANDRINGEN En körvandring drogs av oxar eller andra dragdjur som gick runt i vandrigen och drev tröskverket.	
18	KALKUGNEN Kalkugnen återfinns bakom nya ladan dolt i en snårig slänt.	

19	BÅTHUSET Båthuset finns uppställt på samma lilla gård som båtsmanstorpet.	
20	UTEDASSET Detta skjul står i anslutning till båtsmanstorpet.	
21	NORRA JORDKÄLLAREN Liten jordkällare norr om gården.	

2.2 BYGGNADSBESKRIVNING

2.2.1 Begrepp och definitioner

Byggnadsbeskrivningen är uppdelad under sju rubriker med syfte att ge kunskap om byggnadens olika delar med avseende på material, uppbyggnad och funktion för den följande skadeinventeringen.

<i>Plan</i>	beskriver byggnadens planlösning.
<i>Konstruktion</i>	omfattar byggnadens bärande delar såsom grund, stomme, bjälklag, takkonstruktion och murstock.
<i>Exteriör</i>	omfattar byggnadens utvändiga delar såsom tak, vindskivor, panel, fönster, dörrar, förstukvist med mera.
<i>Interiör</i>	omfattar byggnadens fast inredda delar såsom golv, tak, lister, fönster, dörrar, trappor, eldstäder, tapeter, väggmåleri med mera.
<i>Installationer</i>	omfattar byggnadens fasta installationer såsom el, värme, vatten och avlopp men även säkerhetsinstallationer som brand- och inbrottsskydd.
<i>Klimat</i>	beskriver ventilationen i byggnaden samt dess eventuella klimatreglerande utrustning utöver värmesystemet.
<i>Tillgänglighet</i>	berättar om eventuella hinder för rörelsehindrade och synskadade att komma in i byggnaden.

2.2.2 Byggnad 1 Mangårdsbyggnaden

	Beskrivning
Plan	Dubbelhusplan med liten kammare under trapp, delvis inredd vind med timrade modulrum, jordkällare under hus
Konstruktion	Kalkad grund, liggtimmerkonstruktion, följare, murstock, åsar
Exteriör	Förstukvist med bänkar och röda pelare, rödfärgad locklist, svarta knutlådor, gröna fönsterluckor och bågar, vita karmar, två-lufts-fönster med två rutor vardera, lunettfönster i gavelparti, gröna pardörrar, mansardtak, enkupigt tegel, plåtklädd taknock, vindskivebeslag, trävindskivor, hängrännor i trä, kalkad skorsten
Interiör	Väggmålningar (delvis tapet i kök), stänkmålade bröstningar, bårder, målade takrosor, marmoreringsmålade spegeldörrar, obehandlade trägolv, vita brädtak, spis, trappa i skåp i hall, övervåning/vind med två inredda, tapetserade rum i öst resp. väst, brädtak, spån, kamin i rum i öst, källare med arkiv och inventarier
Installationer	El för belysning, el-element
Klimat	Ouppvärmt/underhållstemperatur
Tillgänglighet	Förstukvist med tre trappsteg, handledare till övervåning/vind

2.2.3 Byggnad 2 Gammelstugan

	Beskrivning
Plan	Enkelstuga med vind
Konstruktion	Till stor del murad hög stengrund, liggtimmerkonstruktion, murstock, åsar
Exteriör	Röd locklist, svarta knutlådor, sadeltak, kalkad skorsten, tvåkupigt tegel, ornamenterade trävindskivor, trävindskivebeslag, trähängränna ovan entré, ornamenterad dörrkarm, grön spegeldörr, gröna fönsterbågar, vita karmar, två-lufts-fönster med två rutor vardera, en-lufts-fönster med två rutor, lunettfönster i gavelparti
Interiör	Stänkmålade väggar med bröstning i hall, målade tapeter, öppna timmerväggar i kök samt övervåning/vind, obehandlade brädgolv, spis i kök samt kammare
Installationer	El för belysning
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Trätrall med två steg, lägre tröskel, brant vindstrappa utan handledare

2.2.4 Byggnad 3 Museet/Ladugården

	Beskrivning
Plan	Ladugård mot söder i bottenvåning, mot norr museiutställning, museiutställning även i långsträckt övervåning
Konstruktion	Murad på flera ställen hög stengrund, liggtimmerkonstruktion, följare, utskjutande knutar, (takkonstruktion ej sedd)
Exteriör	Rödfärgat timmer, mot norr och söder locklistpanel, sadeltak, enkupigt tegel, tegeltaknock, trävindskivor och vindskivebeslag, svarta brädfönsterluckor, svart trädörr, vita fönsterbågar, två-lufts-fönster med tre rutor vardera, en-lufts-fönster med två, resp. tre rutor, liten plåtskorstenspipa
Interiör	Inrett till museum med nyare golv och vägginredning i form av brädpanel, samt utställningsmontrar, i bottenvåning utställning i form av ett tidigt 1900-talshem, blindfönster i denna utställning mot norr, ursprunglig ladugård fungerande som förråd
Installationer	El för belysning, el-element
Klimat	Underhållsuppvärmt
Tillgänglighet	Nyare trätrappa samt gjuten trappa invändigt till museidel

2.2.5 Byggnad 4 Stallet och Logen

	Beskrivning
Plan	Långsträckt byggnad med övervägande full takhöjd
Konstruktion	Grund av hörnstenar samt delvis kallmur, liggtimmerkonstruktion, följare, utskjutande knutar, rafter samt sparrar, mellanväggar
Exteriör	Rödfärgat timmer, rödfärgad locklistpanel mot nordväst, sadeltak, vasstak, breda vindskivor, svarta bräddörrar och liderportar, körvandring mot norr, vita bågar i små fönster en-lufts-fönster
Interiör	Öppna timmervägg, dels trägolv, dels jordgolv med grus, rafter samt sparrar
Installationer	El för belysning
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Till några utrymmen ok, endast med låga trösklar

2.2.6 Byggnad 5 Lidret/Nya ladan

	Beskrivning
Plan	Öppen planlösning, full takhöjd
Konstruktion	Korta pilotes, panel mot öppen brädkonstruktion, fackverkstakstol
Exteriör	Rödfärgad locklist, sadeltak, tvåkupigt tegel, trätaknock samt vindskivor och vindskivebeslag, röda fönsterkarmar och vita bågar, en-lufts-fönster med två rutor
Interiör	Obehandlade trägolv, delvis partier av gammalt golvplank mot söder, grusgolv mot norr, scen i mitten, fackverkstakstol
Installationer	El för belysning
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	God, dels låg tröskel, dels portlider

2.2.7 Byggnad 6 Båtsmanstorpet

	Beskrivning
Plan	Soldattorp med kök, rum och kammare
Konstruktion	Murad stengrund, liggtimmerkonstruktion, åsar
Exteriör	Enkupigt tegel, gröna fönsterluckor, vita bågar och karmar, två-lufts-fönster med tre rutor vardera, trätaknock och vindskivor samt vindskivebeslag, lätt kalkad skorsten, rödfärgad locklist, svarta knutar, trähängre ovan entré
Interiör	Bräddinnertak, obehandlade trägolv, spegeldörrar, tapeter och bårder, spis, ryggås
Installationer	El för belysning
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Trätrall om två steg

2.2.8 Byggnad 7 Rieladan

	Beskrivning
Plan	Öppen planlösning, full takhöjd
Konstruktion	Hörnstensgrund, timmerkonstruktion, ås samt bindbjälkar vid öppna mellanväggar
Exteriör	Tvåkupigt tegel på det östra takfallet, enkupigt tegel på det västra, rödfärgad brädfodring, knutlådor, trätaknock och vindskivor samt vindskivebeslag
Interiör	Öppna timmerväggar samt högt upp panel, brädgolv, bräddinnertak samt spån
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Byggnaden ligger efter ett dike, dock låg tröskel

2.2.9 Byggnad 8 Väderkvarnen

	Beskrivning
Plan	Kvarn i tre våningar
Konstruktion	Hörnstensgrund, liggtimmerkonstruktion,
Exteriör	Rödfärgad locklist, följare, svart bräddörr, rundade kyrkspån på den 8-kantiga hättan, vingar
Interiör	Timmerväggar, bräddinnertak, brädgolv, trappor i tre våningar, bl.a. bingar i inredningen, kvarnmekanik
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Högt steg över syllstock in i kvarn, stadiga trappsteg mellan första och andra våningen, ej handledare

2.2.10 Byggnad 9 Linbastun

	Beskrivning
Plan	Ett plan med liten hall, basta och halvvind
Konstruktion	Låg kallmur i grund, liggtimmerkonstruktion, åsar, ugn
Exteriör	Rödfärgad locklist, knutlådor, svart bräddörr, tvåkupigt tegel, trätaknock och vindskivor samt vindskivebeslag
Interiör	Timmerväggar, ugn, bräddinnertak, jordgolv
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Över tröskel, låg dörr

2.2.11 Byggnad 10 Smedjan

	Beskrivning
Plan	Öppen plan med ett rum
Konstruktion	Grund av kallmur, liggtimmerkonstruktion, murstock, rygg- och sidoåsar
Exteriör	Rödfärgat timmer, utskjutande knutar, vita fönsterbågar, en-lufts-fönster med två, resp. fem små rutor, kalkad murstock utvändigt på fasad, enkupigt tegel, tegelskorsten, trätaknock, och vindskivebeslag, nya vindskivor, svart dubbeldörr
Interiör	Bräddinnertak, öppna timmerväggar, jordgolv, två blåsbälgar, enkelt murad ässja
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Högt steg över två stockar

2.2.12 Byggnad 11 Saltboden

	Beskrivning
Plan	Enplanshus med två utrymmen
Konstruktion	Liggtimmerkonstruktion, åsar
Exteriör	Rödfärgad locklist och knutlådor samt öppen timmerfasad, sadeltak, tvåkupigt tegel, trätaknock och vindskivor samt vindskivebeslag, trähänggrännor, svarta bräddörrar, dass på nordvästsidan
Interiör	Timmerväggar, obehandlat trägolv, bingar, träinnertak, näver, ryggås, sidoåsar
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Ett steg hög tröskel in i hus

2.2.13 Byggnad 12 Kaffestugan

	Beskrivning
Plan	Enplanshus med ett rum inrett som kaffestuga, andra delen mangelbod, jordkällare under hus
Konstruktion	Murad sten- samt lecablocksgrund, delvis cement, timmerkonstruktion,
Exteriör	Rödfärgat timmer, enkupigt tegel, trätaknock och vindskivor samt vindskivebeslag, trähänggränna ovan entré till mangelbod, svarta bräddörrar, vita fönsterbågar, en-lufts-fönster med tre rutor
Interiör	Bräddinnertak, enkel takstol, ås, (hål efter rafter i galvar), källare med dubbla trädörrar, jordgolv, nyare murad grund av lecablock mot norr och söder
Installationer	Vatten från pump i kök, el för belysning
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Låg trätrall till kaffestuga, hög sten samt tröskel till mangelbod, låg dörr till källare i slänt

2.2.14 Byggnad 13 Jordkällaren

	Beskrivning
Plan	Förrum samt jordkällare
Konstruktion	Murat gråstensgrund, ett liggtimmervarv samt timmer upp till tupp (nock), murat valv
Exteriör	Rödfärgat timmer, sadeltak, enkupigt tegel, trätaknock samt vindskivor och vindskivebeslag, bräddörr (dubbla)
Interiör	Murat valv, jordgolv, jord ovan valv
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Låg dörr i liten slänt

2.2.15 Byggnad 14 Skjulet

	Beskrivning
Plan	Kvadratisk skjul
Konstruktion	Hörnsten, stående brädstomme
Exteriör	Rödfärgade brädor, röd dörr, sadeltak med pappklädnad, trävindskivor samt vindskivebeslag
Interiör	Ej sedd
Installationer	Ej sedda
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Står i en slänt

2.2.16 Byggnad 15 Brännvinsboden

	Beskrivning
Plan	Ett rum
Konstruktion	Grund av hörnsten, liggtimmerkonstruktion, minisvale upptill mot söder, åsar
Exteriör	Rödfärgat timmer, knutlådor, svart bräddörr, sadeltak, enkupigt tegel, trätaknock, breda trävindskivor samt vindskivebeslag, vita fönsterbågar vid litet en-lufts-fönster med två rutor
Interiör	Timmerväggar, bräddinnertak, ryggås och sidoåsar
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Trätrall om två steg

2.2.17 Byggnad 16 Avträdet

	Beskrivning
Plan	Två bås
Konstruktion	Kallmur, stående brädstomme
Exteriör	Pulpettak, veckad plåt, rödfärgad brädstomme, röda bräddörrar
Interiör	Trädass, bräddinnertak
Installationer	El för belysning
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Låg trätrall längs med vägg

2.2.18 Byggnad 17 Körvandringen

	Beskrivning
Plan	Nej
Konstruktion	Trä
Exteriör	Spåntak, trätaknock samt vindskivebeslag, plåtklädda axlar som går in i logvägg, trähjul/kugghjul
Interiör	Nej
Installationer	Nej
Klimat	Utomhus
Tillgänglighet	Ok

2.2.19 Byggnad 18 Kalkugnen

	Beskrivning
Plan	Nej
Konstruktion	Sten
Exteriör	Murar av sten
Interiör	Nej
Installationer	Nej
Klimat	Utomhus
Tillgänglighet	I snårigt buskage nedan slänt

2.2.20 Byggnad 19 Båthuset

	Beskrivning
Plan	Två bodar med låg mellanvägg
Konstruktion	Grund av hörnsten, liggtimmerkonstruktion, åsar
Exteriör	Obehandlat timmer, färjtak/faltak, trätaknock, trävindskivor, trävindskivebeslag, utskjutande knutar, bräddörrar,
Interiör	Timmerväggar, låg mellanvägg, brädgolv, sadeltak, färjtak/faltak direkt mot åsar, ryggås och sidoåsar
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Trösklar i form av syll- och bålvarv

2.2.21 Byggnad 20 Utedasset

	Beskrivning
Plan	Två bås
Konstruktion	Kallmur, stående brädstomme
Exteriör	Pulpettak, veckad plåt, trävindskivor och beslag, rödfärgad brädstomme, svarta knutar, gröna bräddörrar, vita fönsterbågar samt karmar, en-lufts-fönster med tre, resp. fyra rutor
Interiör	Bod samt trädass, delvis skivklädda målade innerväggar, skivgolv, bräddinnertak
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Ett steg upp och in från mark

2.2.22 Byggnad 21 Norra jordkällaren

	Beskrivning
Plan	Förrum samt jordkällare
Konstruktion	Murad stengrund upp inock och ett stockvarv runda stockar på långsidorna som håller upp taket (sidoåsar), ryggås
Exteriör	Rödfärgade stockar, sadeltak, enkupigt tegel och tegeltaknock, trävindskivor samt beslag, bräddörr (dubbla)
Interiör	Träinnertak (ej känt om stenvalv funnits då taket rasat in), jordgolv
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Låg dörr i liten slänt

3.1 SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG

3.1.1 Begrepp och definitioner

Skadeinventeringen är utförd genom okulär besiktning av Stockholms läns museum med hjälp av *Checklistan*. Inventeringen är översiktlig och baseras på byggnadernas tillstånd vid besiktningstillfället. Avsikten är att skadeinventeringen skall ge en god överblick av byggnadernas tillstånd vid inventeringstillfället samt fungera som referensmaterial vid föreningens framtida kontroller. Skador till följd av naturligt slitage kommer att uppstå med tiden och kan av den anledningen inte redovisas i inventeringen. Avsikten är dock att dessa skall upptäckas i föreningens fortsatta användning av detta program.

Åtgärdsförslagen är kortfattade och skall främst ses som direktiv, inte som kompletta underlag för åtgärd. Varje åtgärd måste föregås av en ordentlig undersökning och åtgärdsbeskrivning, annars är risken att dolda skador inte uppmärksammas. I åtgärdsbeskrivningen ska även material och metoder framgå så att dessa blir de bäst lämpade för den aktuella byggnaden. En del åtgärder bör ske i samarbete med en antikvarie. Mindre skador såsom spruckna glastrutor, enstaka saknade panelbrädor, löst sittande trappsteg och liknande kan dock åtgärdas enligt åtgärdsförslaget. För byggnadsdelar som bedöms ha en mer omfattande skadebild än vad som är möjligt att iakttä okulärt kan också ytterligare undersökningar föreslås.

Till skillnad från byggnadsbeskrivningens uppdelning av byggnaden i sju rubriker under kapitel 2.2.1, utgår skadeinventeringen från endast fyra. Under rubriken *Övrigt* ingår här *Installationer*, *Klimat* och *Tillgänglighet*. Byggnadsbeskrivningens *Plan* utelämnas då detta är en beskrivning av byggnadens planlösning och inte en byggnadsdel. Rubrikerna *Konstruktion*, *Exteriör* och *Interiör* motsvarar rubrikerna i byggnadsbeskrivningen. Skadeinventeringens rubriker motsvarar i stort check- och åtgärdslistornas rubriker.

<i>Byggnadsdel</i>	berättar vilken del av byggnaden som avses under respektive rubrik. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Kondition</i>	beskriver vilket skick aktuell byggnadsdel befinner sig i. Här redovisas såväl normalt slitage som direkta skador.
<i>Åtgärd</i>	berättar vilket ingrepp som är aktuellt för att åtgärda eventuell skada, alternativt normalt underhåll. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Prioritet</i>	berättar hur angelägen åtgärden är. Motsvarande begrepp finns i åtgärdslistan.

Prioritet 1 avser akut åtgärd.

Prioritet 2 avser åtgärd inom 1-3 år.

Prioritet 3 avser åtgärd inom 3-5 år.

Prioritet Å avser återkommande årlig kontroll eller åtgärd.

3.1.2 Byggnad 1 Mangårdsbyggnaden

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Grund sydsidan	Spricka i grund mot väster	Putsas om med hydrauliskt kalkbruk (Kh-bruk)	2
	Skorsten	Kalkytan faller ner på sydsidan	Kalkas om med hydrauliskt kalkbruk (Kh-bruk)	2
Exteriör	Förstukvist	Någon rötskada i knutlåda t.v., bänkar flagar färg	Knutlåda lagas nedtill med välliknande material, bänkar skrapas och målas	2
	Hängränna norrsidan mot öster	Begynnande hål i rännan	Ses över	1
	Fönster nedervåning	Färg flagar och kitt har blivit hårt och lossnar	Skrapas och målas med linoljefärg samt kittas med linoljekitt	2
	Jordkällare	Vattbräda ovan dörren avskavd färg	Bemålas eller tjäras på nytt	1-2
Interiör	Fönsterbänkar nedervåning	Avskavd färg	Bemålas på nytt	2
	Tak i salen, rum mot väster	Limfärgning i något sämre kondition	Limfärgas på nytt med största möjliga hänsyn tagen till takros	2-3
	Vägg mot öster i salen, rum mot väster	Spricka bildats mellan murstock och trästomme, tapet spruckit och bård delat sig	Följ förändringar, rådfråga konstruktör samt konservator	1-2
	Vinden	Tapet lossnar från taklist i inrett rum mot öster	rådfråga konservator	2
	Vinden	Kalkytan lossnar från kamin/spis i inrett rum mot öster	Kalkas varsamt om med kalkputs och målas med kalkfärg	3
	Trasmattor	På ouppvärmade obehandlade golv, bär fukt	Rullas ihop under vintertid och lyfts upp från golv för att motverka att fukt tränger upp från grund	Å
Övrigt	Gårdsgårdar	Alla stängsel mossbeklädda	Rengörs för bättre hållbarhet	Å

3.1.3 Byggnad 2 Gammelstugan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Fönster västfasaden, nedervåning t.v. samt t.h.	Kitt saknas i bågens nederdel t.v. samt mindre bortfall densamma t.h.	Kittas om med linoljekitt	2
	Fönster sydfasaden nedervåning	Kitt hårt och lossnat	Kittas om med linoljekitt	2
	Fönster, samtliga	Hårt kitt	Ses över	2
	Bleck	Mossbeklädnad	Rengörs från mossa	Å
	Trätrall utanför entré	Rötskadat nedre steg	Trä byts ut	1
	Ytterdörr	Färg släpper	Bemålas på nytt med hänsyn till tidigare utseende, obs använd linoljefärg	2
	Vegetation	Skott och sly på västsidan	Hålls borta från träfasad	Å
Interiör	Spismur kök	Stor spricka mot väster i mur	Håll under uppsikt och dokumentera eventuella förändringar	Å
	Vinden	Angrepp av strimmig trägnagare i innervägg mellan trapphall och vindsrum, norra sidan av väggen långt ner	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
	Vinden	Smuts	Städas	Å
	Trasmattor	På ouppvärmade obehandlade golv	Rullas ihop under vintertid och lyfts upp från golv för att motverka fuktigt klimat	Å
Övrigt		Ok		

3.1.4 Byggnad 3 Museet/Ladugården

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Nordöstra hörnet	Knutar i sämre kondition	Ordna förslagsvis knutlåda	1-2
	Östfasaden mot sydost	Syll något rötskadad	Gör mindre illusningar	2-3
Exteriör	Fasader	Rödfärg flagar på flera ställen	Vid nästa slamning sörj för god ruggning av fasader innan nyfärgning	3
Interiör	Ladugården, litet fönster i östvägg	Sämre kondition på karm	Ses sedermera över	2-3
	Vind ej sedd			
Övrigt		Ok		

3.1.5 Byggnad 4 Stallet och Logen

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Syll samt 3e resp. 9e stocken ovan bålen mitt på sydfasaden	Rötskador i splint, fel lutning på timmer resulterar i att vatten leds in i fasad	Hugg rent alt. ilusa	2
	Bål, sydfasaden, andra väggpartiet från öst	Rötskadad	Ilusas	2
	Timmer ovan dörr längst i öster, sydfasaden	Rötskada	Ilusas	2
	Östfasaden	Rötskador i timmer, mer omfattande högt upp på vägg, även rötskada i bål mot sydost	Rådfråga kunnig hantverkare om isulningar samt illusningar	2
	Timmer kring fönster norrfasaden, längst mot öster	Omfattande rötskador i timmer runt fönstret, samt fel lutning i timmer ovan fönster	Isula med friskt timmer	1-2
	Hela norrfasaden	Omfattande rötskador i timmer	Ses över med hjälp av kunnig hantverkare, möjligen slammas akut	1
	Specifika ställen norrfasaden	Rötskada i syll nordöst, till väster om dörr norrfasad syll slut, mossbeklädd sten skjuter ut från vägg	Ses över med hjälp av kunnig hantverkare, kräver omgående åtgärd på flertalet ställen utmed norrfasaden	1
Exteriör	Fasader	Färg släpper pga restfärg	Vid nästa slamning rugga fasader	3
	Tröskel, andra dörren fr. väst, sydfasaden	Begynnande rötskada	Åtgärdas sedermera	3

	Vasstaket, mittpartiet	Riklig mossbeklädning på vasstaket mot mitten av byggnaden	Vasstaket behöver sedermera läggas om i mittpartiet, det håller dock fortfarande tätt, och mossan ger viss patina	2-3
	Marknivå	Hög marknivå längs norrsidan, öster om körvandring	Gräv ut	Å
	Marknivå	Hög marknivå kring partier sydsidan	Gräv ut och håll nere växtlighet	Å
	Vegetation	Grenverk över tak västsidan	Beskär	Å
	Vegetation	Östsidan, växtlighet kring fasad	Håll nere och borta från fasad	Å
	Vegetation	Norrsidan, hög växtlighet längs fasad	Håll nere och borta från fasad	Å
Interiör	Bod längst i öster	Bråte	Städas	Å
	Vind innanför andra dörren från öster	Angrepp av strimmig trägnagare i norra väggen	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
	Nedervåning innanför andra dörren från öster	Angrepp av strimmig trägnagare i norra väggen resp. innerväggen mot väster, även bråte	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma, städas	1
	Stora utrymmet mot mitten	Angrepp av strimmig trägnagare i inventarier, bl.a. i stort hjul, även i norra väggen samt innervägg mot väster	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
	Bod öster om ladugården	Bråte	Städas	Å
	Snickerimuseet	Angrepp av strimmig trägnagare i inventarier	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
Övrigt		Ok		

3.1.6 Byggnad 5 Lidret/Nya ladan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Takfall samt bleck	Grönmossbeklädnad	Blir det omfattande mossangrepp finns det miljövänliga medel att tillgå för tvätt, rekommenderas för att undgå frostsprängning, ses därför över från år till år	Å
	Sydöstra hörnet	Skott av ädelbuske	Ordna spaljé mot vägg så att växten inte skadar fasaden	1
	Fönster östfasaden, särskilt t.v.	Kitt hårt och fallit bort	Kittas om med linoljekitt	2
	Fönster norrfasaden, särskilt t.h.	Kitt hårt och fallit bort, färg flagar	Målas och kittas med linoljekitt	2
	Fönster sydfasaden	Kitt helt slut	Kittas om med linoljekitt	1-2
	Fönster västfasaden, särskilt första och andra fr. h.	Kitt hårt och fallit bort, färg flagar	Målas och kittas med linoljekitt	2
	Vegetation	Sly mot norr	Rensas ut	Å
Interiör		Ok		
Övrigt		Ok		

3.1.7 Byggnad 6 Båtsmanstorpet

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Entrédörr	Färg flagar i nederkant	Målas med linoljefärg	2-3
	Takfallen	Tegelpannor bär viss mossbeklädnad	Blir det omfattande mossangrepp finns det miljövänliga medel att tillgå för tvätt, rekommenderas för att undgå frostsprängning, ses därför över från år till år	Å
	Taknock, vindskevebeslag	Mossbeklädnad	Rensas från mossor för att undvika rötskador på träet	Å
	Vindskivor	Strykning bortnött	Tjärstryks	2
	Fönster, sydsidan, ostsidan samt norrsidan mot väst, samtliga fönster i sämre kondition	Kitt har hårdnat och faller ut	Kittas om med linoljekitt	2
	Vegetation	Rikligt med växter mot samtliga fasader	Håll borta från fasader	Å
Interiör	Spis i köket	Kalkputsen har släppt invid häll	Kalkas varsamt om med kalkputs och målas med kalkfärg	3
	Trasmattor	På obehandlade trägolv i ouppvärmade hus	Under kallare årstid kan mattor läggas upp från golv för att undvika att fukt från grunden stiger upp i huset	Å
Övrigt	Staket	Mossbeklädnad	Rensas från mossor	Å

3.1.8 Byggnad 7 Rieladan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Grund kring nordöstra knuten	Förmodade grävlingshål	Sätt igen	1
Exteriör	Taknock	Plåt/papp vid trätacknockskarvar lossnat	Fästes	1-2
	Vindskivebeslag	Mossbeklädnad	Rensas från mossa för att undvika rötskador i trä	Å
	Östsidan respektive västsidan	Hög marknivå	Gräv ut	Å
	Panel norrsidan	Brädfodring trasig i nederkant	Skarvas	2
	Vegetation	Växtlighet kring husets alla fasader	Håll borta från fasader	Å
Interiör	Bindbjälkar mot söder, västväggen samt inventarier mot norr	Angrepp av strimmig trägnagare	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
Övrigt		Ok		

3.1.9 Byggnad 8 Väderkvarnen

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Grund mot öst samt väst	Förmodade grävlingsgryt under grund	Sätt igen	1-2
Exteriör	Locklist på västsidan	Släpper på flertalet ställen	Fäst om möjligt	1-2
	2a locklisten från norr på östsidan	Hållighet med smuts	Rensas för att undvika skador i bakomliggande timmerstomme, sätts igen	1-2
	Tröskel/ offerbräda	Rötskadad	Bytes	2
	Dörr	Hål i nederdel av dörr	Om inte uttalat syfte finns med öppningen, sätt exempelvis nät så inte djur går in	2
	Vegetation	Hög marknivå kring knutar	Gräv ut något, men försök undvika att grävling går in	Å
Interiör	Golv och trappor	Smutsiga	Kvarnen städas	Å
Övrigt		Ok		

3.1.10 Byggnad 9 Linbastun

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Grund öst samt väst	Grävlingsgryt	Sätt igen	1
Exteriör	Fasader	Rödfärgen faller på fasaderna	Vid nästa slamning sörj för noggrant förarbete och rugga fasaderna innan rödfärgning	3
	Tak	Barr och jord på takfallen	Rensas	Å
	Vindskivebeslag nordöst	Rötskadat	Bytes	2-3
	Nordvästra knutlådan	Rötskadad nedtill	Håll nere marknivån och slamma knutlådan	Å-2
	Vegetation	Sly på sydsidan, björkens grenverk över östsidan	Håll växtligheten borta från fasad, beskär träd	Å
Interiör	Väggar	Möjligt angrepp av strimmig trägnagare	Kontrollera aktivitet, kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
Övrigt		Ok		

3.1.11 Byggnad 10 Smedjan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Timmer	Något rötskadat i splint	Slammas för bättre hållbarhet	2
	Knutskallar	Delvis rötskadade	Slammas för bättre hållbarhet	2
	Sydfasaden	Mellanrum mellan timmer samt rötskador	Ilusa timmer på de tre ställen skadorna är som mest omfattande	2
	Norrfasaden öster om dörr	Rötskada i syllstock	Hugg rent och slamma	2
Exteriör	Taket	Barr	Sopa rent tak från barr och löv	Å
	Norra vindskivebeslaget	Mossbeklädnad	Rensas från mossor för att undvika rötskador i träet	Å
Interiör	Sidoåsarna, sydväggen samt norrväggen öster om dörr	Angrepp av strimmig trägnagare	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
Övrigt		Ok		

3.1.12 Byggnad 11 Saltboden

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Västfasaden	Möjligt husbocksangrepp	Undersök aktivitet, kontakta skadedjurbekämpningsfirma	1
Exteriör	Knutlåda sydvästra hörnet	Knutlådan öppen nedtill	Rensa ut den smuts som ansamlas mellan knutlådans insida och timmerstockar, för att förebygga rötskador på timret	Å
	Östsidan, samt sydöstra och nordöstra knutarna	Hög marknivå	Gräv ut och sörj för god dränering, t.ex. med singel längs husgrund	1-Å
	Östfasaden	Rötskadad panel nedtill	Om möjligt vända panelbrädor upp och ned som åtgärd	2
	Vindskivor samt taknock mot väster	Mossbeklädnad	Rengörs för att undvika rötskador på trä	Å
	Hängrännor	Lövfyllda	Rensas från löv	Å
	Västsidan	Skott skjuter upp nära vägg	Håll växter nere och borta från fasad	Å
	Lilla dasstaket mot väster	Löv på takfallet	Sopas rent	Å
	Lilla dasset mot väster	Röta nedtill i panel norrsidan	Vid åtgärd sågas panelbrädor rent och vänds om möjligt upp och ner	2-3
Interiör	Redskapsboden	Angrepp av strimmig trägnagare i timmer i nordvästra hörnet, i norrväggen samt i inventarier (skruvstäd)	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
	Golv vid tröskel, redskapsboden	Hållighet i golv	Sätts för med välliknande trä för att undvika att djur bonar i huset	1
	Golv, saltboden	Fukt i golvbrädor	Svår att härleda, fukt tycks stiga underifrån, sörj för god dränering då huset står lågt	1
Övrigt		Ok		

3.1.13 Byggnad 12 Kaffestugan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Syd- resp. norrfasad	Röta i splint på syll, bål och nästkommande timmerstock, bl.a. i syll vid entré till mangelbod	Ordna fullängd på hängränna norrsidan, som i nuläget endast finns ovan entré till mangelbod, fukt vandrar även upp från cementgrund, vid åtgärd av sylltimmer, lägg skydd mellan grund och stock	2
	Norrfasaden mot öster	Brädlappning utmed en bit av skadat timmer	Ordna riktig ilusning	2
Exteriör	Nordöstra knuten	Knutlåda rötskadad nedtill	Lappas	2-3
Interiör		Ok		
Övrigt		Ok		

3.1.14 Byggnad 13 Jordkällaren

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Taknock och bleck	Mossbeklädnad	Rensas från mossor för att förebygga rötskador på trä	Å
	Norrsidan, entré	Hög marknivå	När marknivå stiger gräv ut kring dörr	Å
	Dörr	Lavbeklädnad	Tjärstryk dörr för att förebygga rötskador på trä	1
	Taket	Tegelpannor i oordning både på det östra och västra takfallet, grönmossbeklädnad	Lägg till rätta takpannor, blir det omfattande mossangrepp finns det miljövänliga medel att tillgå för tvätt, rekommenderas för att undgå frostsprängning, ses därför över från år till år	1-Å
	Jord ovan valvet	Jord/sand sjunker undan med tiden	Fyll på med ny jord/sand ovan valv för att undvika frostsprängningar i valvet	Å
	Vegetation	Sly kring västsidan	Håll nere växtlighet kring huset	Å
Interiör		Ok		
Övrigt		Ok		

3.1.15 Byggnad 14 Skjulet

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Bleck och takpapp	Mossbeklädnad	Rengörs	Å
Interiör	Ej sedd			
Övrigt		Ok		

3.1.16 Byggnad 15 Brännvinsboden

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Östfasaden	Någon röta i splint samt flagande rödfärg	Slamma väl, vid nästa rödfärgning borsta fasaderna noggrant innan slamning	3
	Norrväggen	Strimmig trägnagare i väggtimret	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
Exteriör		Ok		
	Fönsterkarm	Damm och ohyra	Städa karm	Å
Övrigt		Ok		

3.1.17 Byggnad 16 Avträdet

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Norrfasaden	Angrepp av strimmig trägnagare långt ner i panel, även en del rötskadade brädor	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma, slamma väl	1
	Fasader	Rödfärgning flagar	Vid nästa slamning rugga fasader väl	3
Interiör		Ok		
Övrigt		Ok		

3.1.18 Byggnad 17 Körvandringen

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Vindskivor	Mossbeklädnad	Rengörs	Å
	Takspån	Vissa spån i sämre kondition	Läggs sedermera om	3
Interiör		Ok		
Övrigt		Ok		

3.1.19 Byggnad 18 Kalkugnen

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör		Ok		
Interiör	Kalkugnsbotten	Vegetation	Förslagsvis rensas kalkugnsbotten från sly och skott	Å
Övrigt		Ok		

3.1.20 Byggnad 19 Båthuset

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Östfasaden	Stock norr om dörrar splintskadad	Gör rent träet och ilusa med välliknande trä, alt. gör rent och tjärstryk	2
Exteriör	Taket	Moss- och lavbeklädnad	Rensas från mossor för att undvika rötskador i trä	Å
Interiör	Innerväggar	Angrepp av strimmig trägnagare	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
Övrigt		Ok		

3.1.21 Byggnad 20 Utedasset

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Fönster mot söder	Kitt har hårdnat och fallit ut	Kittas på nytt med linoljekitt	2
Interiör		Ok		
Övrigt		Ok		

3.1.22 Byggnad 21 Norra jordkällaren

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Se interiör			
Exteriör	Taket	Löv på takfallen	Rensas	Å
	Tegelpannor	Tegelpannor i oordning på det södra takfallet mot väst samt det norra mot öst	Lägg tillräta	1
Interiör	Bräddtaket	Taket samt all ovanpåliggande jord har fallit in, oklart om det funnits ett murat valv	Eftersträvansvärt skulle vara att restaurera jordkällarens innertak	3
Övrigt		Ok		

3.2 GENOMFÖRANDE

3.2.1 Checklista

Checklistan skall användas för att få en god överblick över respektive byggnads skick och behov av åtgärder. Kontrollen bör genomföras en gång per år.

Checklistan är uppdelad i ett antal rubriker. Varje byggnad redovisas separat, och på samma sätt som i skadeinventeringen kontrolleras byggnadens delar utifrån *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt*. *Byggnadsdel* berättar vilken del av byggnaden som skall kontrolleras. *Åtgärd* beskriver vilken typ av kontroll som skall göras. När kontrollen är utförd noteras detta med datum och signatur under *Kontroll utförd* och *Ansvarig kontrollant*.

Användningen av checklistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med vid kontrollen. Efter att respektive byggnad kontrollerats noteras detta i checklistan och signeras. Om kontrollen medför upptäckten av en skada som kräver åtgärd, noteras detta i *Åtgärdslistan*. Likaså noteras slitage som bedöms kräva normalt underhåll i åtgärdslistan. Underhållsåtgärderna skall inte noteras som akuta utan istället vara underlag för planering av framtida insatser. Detta förklaras närmare under följande rubrik, 3.2.2 *Åtgärdslista*.

Checklistan och skadeinventeringen följer till största del samma upplägg. Rubrikerna *Byggnadsdel* och *Åtgärd* svarar mot varandra men inte *Kondition* och *Prioritet* som saknas i checklistan. Under dessa rubriker redovisas byggnadsdelens skick vid inventeringstillfället, vilket ligger till grund för åtgärder och prioritet och redovisas därför inte ytterligare i checklistan. Även indelningen av byggnaden i *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt* följer skadeinventeringen. I checklistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

3.2.2 Åtgärdslista

Åtgärdslistan skall användas för att planera och genomföra åtgärder. De behov som upptäcks vid kontrollen enligt checklistan noteras på åtgärdslistan för att ge en bild av arbetets omfattning. På åtgärdslistan noteras såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. Under rubriken *Prioritet* anges om åtgärder skall vidtas akut, inom 1-3 år eller 3-5 år. Åtgärden kan även vara årligen återkommande och markeras då med ett Å.

Åtgärdslistan är, liksom checklistan, uppdelad i ett antal rubriker. Till skillnad från checklistan sammanfattas hela byggnaden under en lista för respektive byggnad. Den del som är aktuell för åtgärd noteras under *Byggnadsdel*. *Skada eller underhållsbehov* beskriver vad som skall åtgärdas. *Skadan noterad* berättar när noteringen gjordes. *Skadan noterad av* berättar vem som noterat skadan eller behovet. *Prioritet* beskriver inom vilken tid åtgärden skall utföras. *Myndighetskontakt* berättar om kontakt med berörd myndighet tagits för tillståndspliktiga åtgärder. *Föreslagen åtgärd* beskriver hur arbetet skall göras. *Åtgärd utförd av* berättar vem som gjort arbetet. *Slutbesiktning* berättar när arbetet avslutades. *Åtgärd besiktigad av länsmuseum* berättar om och när Stockholms läns museum besiktigat utfört arbete. I åtgärdslistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

Användningen av åtgärdslistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med i arbetet. Skador och underhållsbehov som upptäcks vid kontroll enligt *Checklistan* noteras då direkt på åtgärdslistan. Handlar det om underhållsåtgärder skall dessa ej noteras som akuta. Endast skador bedöms kräva akuta åtgärder, vilka givetvis kan

innefatta långt gånget eftersatt underhåll. Underhållsåtgärder anges istället med den tid inom vilken åtgärden skall vidtas, det vill säga prioritet 2 eller 3. I listan anges vilken byggnadsdel som avses samt när noteringen gjordes, därefter skall åtgärder planeras och utföras innan de slutligen besiktigas och stryks från listan. Detta gäller såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. *Kom ihåg att det är viktigt att berörda myndigheter kontaktas vid åtgärder som kräver tillstånd!*

Beskrivningen av *Skada eller underhållsbehov* samt *Föreslagen åtgärd* skall hållas kort och summarisk, mer utförlig beskrivning görs i projekteringen och dokumentationen av arbetet.

Åtgärdslistans upplägg är avsett att skapa en tydlig historik över utförda och ännu ej utförda åtgärder vilket gör det möjligt att se vad som gjorts eller skall göras, när det gjordes och av vem. Använda listor skall således sitta kvar i pärmen för att fungera som referensmaterial. Kopior av ifyllda åtgärdslistor skall efter avslutade arbeten skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholm.

Kom ihåg att fotodokumentera byggnadsdelen såväl innan som under och efter utförda arbeten!

3.2.3 Check- och åtgärdslistornas tillämpning

Listorna är skapade för att fungera som ett verktyg i underhållet av hembygdsgårdens byggnader. Genom att rutinmässigt gå igenom checklistans poster erhålls en god överblick över behoven av åtgärder, vilket möjliggör planering av arbetet i god tid. Dessutom undanröjs potentiella problem som en konsekvens av eftersatta underhållsåtgärder genom rensning av hängrännor, nedklippning av gräs och sly med mera. Listorna är också avsedda att fungera som dokumentation av utförda arbeten, något som gör att uppföljningen blir enkel och oberoende av vem som för tillfället är ansvarig för hembygdsgårdens skötsel.

Ambitionsnivån på arbetet med underhålls- och åtgärdsprogrammet bör vara hög, men utan krav på professionell kunskap. Det viktiga är att upptäcka och notera skador och behov för att undvika framtida problem. Formuleringarna i åtgärdslistan skall hållas korta och direkta. Utförligare beskrivningar görs av fackmän i nästa steg då arbetsinsatserna skall projekteras.

3.3 UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD

3.3.1 Rådgivning

Stockholms läns museum har som uppdrag att regionalt verka som rådgivande instans i frågor kring byggnadsvård. Rådgivningen är kostnadsfri vid ett första besök på museet men kan även göras per telefon beroende på omfattning. Detta är en möjlighet som väl bör utnyttjas i hembygdsföreningens arbete med underhållet av sina byggnader. I samband med utökade undersökningar av skador och behov enligt åtgärdslistan bör läns museet kontaktas för rådgivning. Museet kan även bidra med namn på företag med erfarenhet av kulturhistoriskt intressant bebyggelse då arbete skall utföras. Generellt bör läns museet ses som en tillgång och naturlig samarbetspartner i underhållsarbetet, med god inblick i allt från gårdens historik, lämpliga åtgärder och hantverkare till bidragsmöjligheter och lagstiftning.

Adress: Stockholms läns museum, Sickla Industriväg 5B, 131 54 Nacka
Telefon: 08-586 194 00
Hemsida: www.stockholmslansmuseum.se

3.3.2 Projektering

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är till för att på ett tidigt stadium upptäcka behovet av nödvändiga insatser. Avsikten är att arbetet ska kunna planeras i god tid för att säkra finansiering och ett tillfredställande resultat. God framförhållning krävs också då vissa arbeten är bygglovpliktiga, vilket innebär att kommunen måste kontaktas. Det samma gäller om byggnaden är byggnadsminnesförklarad, då måste tillstånd sökas hos länsstyrelsen. Vid åtgärdernas utförande måste lämplig fackkunskap anlitas för en komplett åtgärdsbeskrivning. Detta måste ske då synbara mindre skador kan dölja större och allvarligare skador som inte kan upptäckas utan mer omfattande undersökningar.

Stockholms läns museum har ett stort kontaktnät med hantverkare runt om i länet. Hembygdsföreningen bör alltid begära in referensobjekt från hantverkare som kontaktas för kommande arbeten. Det kan vara lämpligt att låta fler än en firma bedöma och beräkna de kommande arbetena eftersom olika firmor kan bedöma åtgärderna på skilda sätt. Av den anledningen kan även slutsumman variera. Det är viktigt att se på de beräknade arbetenas omfattning, tid, material och metoder, och väga in detta i slutsumman.

God byggnadsvård präglas av långsiktigt tänkande, rätt metoder och material samt respekt för byggnadens värden och historien den berättar. Tänk på att vissa arbeten, exempelvis fönsterrenovering, omläggning av spåntak, murningsarbeten och målning, ofta är av stort intresse för allmänheten. Utnyttja dessa tillfällen för att arrangera workshops där deltagarna får lära sig hantverket samtidigt som de gör en insats för hembygdsföreningen. Likaså kan det vara en möjlighet att hålla öppet hus där såväl hembygdsgården som hantverket visas.

3.3.3 Finansiering

Generellt bör alla arbeten föregås av en väl underbyggd kostnadsberäkning. Större arbeten kräver kanske även att bidrag söks samt att flera entreprenörer tillfrågas. För att möjliggöra eventuell finansiering från någon stiftelse, kommunen, länsstyrelsen, staten eller EU måste kostnadsberäkningen och planeringen av arbetet göras med god framförhållning. Viktigt i dessa sammanhang är att samtliga kostnader tas med i beräkningen; etableringskostnader,

resor, eventuella traktamenten, städning, el, vatten, eventuella tilläggsarbeten med mera. Kom ihåg att som uppdragsgivare är hembygdsföreningen skyldig att kontrollera att det aktuella företaget innehar F-skattsedel. När beslut har fattats om vilket företag som skall utföra arbetet skall betalningsvillkoren tydligt framgå.

Stiftelser

Medel avsedda för kultur finns att söka från olika stiftelser. Stiftelsernas tillgångar och regelverk styr storleken på de medel som går att söka, vilket innebär skiftande möjligheter till utdelning. Stiftelsernas regelverk styr även vad som går att söka medel för, vilket medför att endast vissa kan bli aktuella för hembygdsföreningen. Information om vilka stiftelser som finns samt vilka regler som gäller fås hos länsstyrelsen, telefon 08-785 40 00, eller på internet www.stiftelser.lst.se. Även Sveriges hembygdsförbund har uppgifter om stiftelser med möjlighet för hembygdsföreningen att söka medel från. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på stiftelse.

Kommunala bidrag

Det finns inget gemensamt regelverk för hur bidrag till kommunernas föreningar skall fördelas, detta ansvar ligger på respektive kommun och ser därför olika ut. Bidragen är dock begränsade och delas oftast med övriga föreningar inom exempelvis idrotten. Uppdelningen av bidragen ser olika ut inom respektive kommun, men generellt prioriteras de löpande utgifterna såsom hyror, uppvärmning, underhåll, försäkringar, arrende, sophämtning, snöröjning, vaktmästeri etc. Bidrag till kostnadskrävande investeringar finns men dessa är starkt knutna till den ekonomiska situationen. För att få svar på rådande förutsättningar bör aktuell kommun kontaktas. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på typ av bidrag.

Statliga bidrag

Länsstyrelsen har bland annat som uppgift att fördela medel för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Dessa medel utgår från Riksantikvarieämbetet på central nivå och fördelas på landets länsstyrelser efter äskande baserat på länets totala behov. Således konkurrerar hembygdsföreningen med privata fastighetsägare och föreningar över hela länet. Arbetet sköts av länsstyrelsens kulturmiljöenhet, som även ger information om förutsättningar och ansökan. Ansökan för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kan lämnas in under hela året. Länsstyrelsen har även som uppgift att fördela landsbygdstöd till områden utanför landets tätorter. Detta stöd är uppdelat på flera olika områden, avsedda att stödja odlingslandskapet såväl som landsbygdens övriga miljöer, vilket kan vara till gagn för hembygdsföreningen. Information fås hos länsstyrelsen.

Via Boverket är det möjligt att söka statliga medel för ickestatliga kulturlokaler och allmänna samlingslokaler. Dessa bidrag riktar sig mot standardhöjande reparationer, om- och nybyggnad, handikappanpassning med mera. Staten avsätter varje år en summa för ändamålet och ansökan skall lämnas in senast i september eller december beroende på bidrag. Mer information kan fås hos Boverket, telefon 0455-35 30 00, eller på internet www.boverket.se.

EU-medel

Olika program inom EU medför ekonomiska bidragsmöjligheter för hembygdsföreningen. Ansökan och kraven för att medel skall erhållas är dessvärre ofta omfattande vilket gör denna möjlighet betydligt mer komplicerad än övriga. Satsningarna är fleråriga och ger möjlighet till stora projekt som löper över 1-3 år. Information kan fås hos kommunens EU-samordnare eller länsstyrelsen. Datum för sista ansökan skiftar beroende på program.